



מאור עזריאל

מאור תורתו של מורנו הרב הגאון רבי עזריאל אהרונוביץ זצ"ל

פרשת נצבים-וילך • גיליון 46 • תשפ"ו

מאור פרשת השבוע

לא להתייאש - לחפש מה כן ניתן לעשות

וַיִּלֶךְ מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל. (דברים כא, יח)

זמני השבת

גני תקוה מודיעין עילית	
הדה"נ	
18:31	18:41
מוצ"ש	
19:37	19:37
מוצ"ש לר"ת	
20:15	20:14

ועכשיו ניטלה ממנו וניתנה ליהושע בן נון; "לא לַנְּבִיִּים עֲשֶׂה" - אתמול הגיד כעשיר, ועכשיו סח כרש "זאתה חנן" ומבקש מתנת חנינם; "לא לַיָּדְעִים חָן" - אתמול היה יודע לרצות את בוראו "קומה ה'", "שובה ה'", ועכשיו אפילו לאחר שהתחנן לפני הקב"ה, נאמר לו: "הן קרבו ימיו למות".

מלמד בזאת את בני ישראל כי למרות שהוא זה שעלה השמימה לקבל את התורה על מנת ללמדה את בני ישראל, כעת, שכבר אינו רשאי ללמד תורה, אינו דומם, אלא ממשיך לפעול ולעשות מה שכן ניתן.

זו הייתה גדולתו של משה רבנו: גם בשעה הקשה ביותר, כאשר הוא עצמו עומד בפני הסתלקותו ומאבד את יכולתו, הוא אינו מתייאש מן האפשרות לפעול. הוא מחפש מה עדיין ניתן לעשות - ועושה זאת.

"וילך משה - צריך לדעת להיכן הלך" (לשון האור החיים הקדוש ז"ע). "כל המפרשים נדחקו בהליכה זו, כי לא פורש להיכן הלך" (לשון הכלי יקר).

רש"י הקדוש לא מפרש להיכן הלך, אלא מצטט את לשון הכתוב "וילך משה וגו'", בלי להוסיף ביאור כלשהו להיכן משה הלך. ויש להבין: מה ביקש רש"י ללמדנו?

באותו יום היה משה רבנו בן מאה ועשרים שנה. הוא ביקש להמשיך וללמד תורה, אולם מעיינות החכמה נסתמו ממנו. כך מביא רש"י מחז"ל (סוטה יג ע"ב; מדרש תנחומא כאן) לפרש את הכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", שהקב"ה סתם ממנו את מעיינות החכמה. "והיה זה דרך נס שלא ידאג על שלקח יהושע גדולה בפניו", מסביר רבנו יעקב בעל הטורים ז"ע (בפירוש הטור הארוך על התורה).

כלומר, משה רבנו כבר לא מלמד תורה; אם כן, להיכן ולשם מה הלך?

מעשה רב

מבארים גדולי ישראל שמשה רבנו היה חפץ לקיים עוד מצווה. אף שלא יכול היה עוד ללמד תורה כפי שהיה רגיל, הוא לא חדל מלפעול. הלך אל עם ישראל, לעודד ולחזקם - "חֲזִקוּ וְאַמְצִצוּ, אֲל תִּירָאוּ וְאַל תַּעֲרִצוּ". מבאר רבנו האבן עזרא ז"ע ש"הלך אל כל שבט ושבט להודיעם שהוא מת, שלא יפחדו; וחזק לבם בדברי יהושע".

משה לא קרא והקהיל את עם ישראל אליו, אלא בעצמו הלך אליהם. כדי "לקרר דעתם ולנחמם יותו", לא רצה לקרוא לישראל לומר להם אלה הדברים, אלא מחל כבודו והוא בעצמו הלך אל ביתם ונתקרב אצלם, כתב בספר 'צור המור'.

עצם ההליכה הייתה "מעשה רב", להורות ולחזק את בני ישראל, כי גם כאשר אי אפשר לעשות את מה שרגילים לעשות, עדיין מוטלת על האדם חובה לפעול במה שהוא כן יכול. למשל, כאשר אדם שבזמן מסוים אין בו כוח ללמוד, עדיין עליו לחפש מה ביכולתו לעשות - ובוזה לפעול בכל המרץ.

מה כן ניתן לעשות

כעין זה מסופר על רבי זירא (ברכות כח ע"א), שכאשר נחלש מגירסתו ולא היה בכוחו ללמוד, היה הולך ויושב על פתח בית מדרשו של רבי נתן בר טובי. ואמר שכאשר יעברו חכמים בכניסתם וביציאתם, הוא יקום מפניהם ויקבל שכר על כיבוד תלמידי חכמים. חז"ל מספרים זאת כדי ללמדנו כי כאשר אי אפשר ללמוד מכל סיבה שהיא, יש לחפש מצווה אחרת שיש ביכולת לקיים.

זהו גם המסר שמשה רבנו מלמד באותו יום. משה

המאור שבה

כי השם יעבור עמכם, לא יסלק שכינתו מכם בעבורי

ממשיכים לפעול

דווקא מתוך מציאות זו מתגלה גדולתו של משה רבנו. אשר מחד גיסא לא תש כוחו, ככתוב (להלן לד, ז): "לא קָהַתָּה עֵינֶיךָ וְלֹא נָס לְחַיִּי", וחז"ל (סוטה שם) מספרים שהיה עדיין בעוצם כוחו, כאשר בפסיעה אחת פסע את שתיים עשרה המעלות שהיו בעלייה להר נבו. ומאידך גיסא, מעיינות החכמה נסתמו. מצב כזה עלול לדכך את האדם, אולם משה רבנו לא נשבר.

המדרש רבה (שמות מה, א) מתאר את עוצמת הקשר של משה עם החכמה האלוקית באמצעות משל למערה שעל שפת הים: הים ממלא אותה, והמערה מחוברת אליו ללא הפסקה. כך היה משה רבנו מלא בחכמה. ולפתע, כל אותו שפע נפסק.

כאשר זה נפסק, משה רבנו לא מרים ידיים באין מעש, אלא הולך להדריך ולחנך את עם ישראל. הוא מלמד את בני ישראל כי גם כאשר ניטלו מהאדם כוחותיו, עדיין יש בידו תפקיד ותכלית.

רק הקב"ה הכל יכול

יש בזה עומק נוסף, שמשה רבנו בא ללמד את בני ישראל: האדם, גם הגדול והנשגב ביותר, הריהו כאין וכאפס כלפי הבורא יתברך. משה הלך כדי לומר להם: "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", להמחיש להם את אפסיותו של האדם ולהשריש את האמונה כי הכול נתון ביד הקב"ה.

כך דורש המדרש (דברים רבה, פרשה ט, פסוק ב) על משה רבנו את הפסוק שאמר שלמה (קהלת ט, א): "שִׁבְתִּי וַיֵּרָאָה תַּחַת הַשָּׁמַיִם, כִּי לֹא לַאֲלֵהִים הַמְּרוֹץ, וְלֹא לַנְּבִיִּים הַמְּלָקָה, וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לָחֶם, וְגַם לֹא לַנְּבִיִּים עֹשֶׂה, וְגַם לֹא לַיָּדְעִים חָן, כִּי עַתָּה וְכָעֵת יִקְרָה אֶת כָּלֶם". המקרא הזה מדבר במשה:

"לא לַאֲלֵהִים הַמְּרוֹץ" - אתמול היה עולה לרקייע כנשר, ועכשיו ביקש לעבור את הירדן ואינו יכול; "וְלֹא לַנְּבִיִּים הַמְּלָקָה" - אתמול היו מלאכים מרתתים לפניו, ועכשיו הוא אומר "כי יגורתי מפני האף והחמה"; "לא לַחֲכָמִים לָחֶם" - אתמול הייתה החכמה נתונה בידו,

מאורחותיו

• הליכות והנהגות מהרב זצ"ל •

כתביו על ספר משלי

בסוף פרשת וילך: "ועתה כתבו לכם" - בלשון רבים, למשה וליהושע, כדי לבטא את החובה להעביר את מורשת התורה לדורות הבאים. "את השירה הזאת" - בפשטות הכוונה לשירת האזינו, אך מכאן המקור למצוות כתיבת ספר התורה כולו. וכאשר חשש חז"ל שהתורה שבעל פה תישכח, התירו את כתיבתה, שכן הכתיבה משמרת את דברי התורה לדורות. מכאן החשיבות של כתיבת חידושי תורה [ראה בהרחבה במדור "בצד המאור"].

*

החכם מכל אדם, שלמה המלך עליו השלום, כתב בתבונתו את ספר משלי. פסוקי הספר הם מעין פיוט - פתגמים קצרים שנכתבו בעומק ביתו, כמשל שיש לו נמשל, כדי "לְדַעַת חֻכָּמָה וּמוֹסֵר, לְהִבִּין אִמְרֵי בִינָה".

כבר מצעירותו תר הרב זצ"ל אחר מקורות החכמה. מתוך כמיהה להבין ולהשכיל, להעמיק ולקבל עוד עצה ותבונה, למד היטב את דברי שלמה בספר משלי וקהלת. מהפסוקים שאב מלוא חכמה, התפעל והתענג על משלי שלמה, וקיים את מאמרו "יִשְׁמַע חֶכֶם וְיוֹסֵף לֵקַח, וְנָבוֹן תַּחְבֵּלוֹת יִקְנֶה". מתוך חיבתו לחכמת שלמה, אף קרא לאחד מבניו בשם "שלמה", על שמו של שלמה המלך.

על כל פסוק ופסוק במשלי היה הרב נוהג לומר כי הוא חודר עד לעומק. שלמה המלך, מתוך הבנה עמוקה במניעיו וברצונותיו של האדם, מצליף בנו דברי מוסר כיצד יש להתנהג, איך ניתן להתמודד, ומיה הדרך להתעלות ולעשות את רצון הבורא.

מתוך חכמת שלמה, העיד הרב זצ"ל, היה מפיק עצה ותבונה, כדי להדריך ולעודד את הפונים אליו, ששאלוהו כיצד לנהוג ומה לעשות בעניינים שונים. בפרט לנוער, "לְתַת לַפְתָּאִים עֲרֻמָּה, לְנַעַר דַּעַת וּמְזֻמָּה", קירבם לתורה ולמצוות והרחיקם מרע וחברה רעה, "לְמַעַן תִּלָּךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים, וְאֶרְחוֹת צְדִיקִים תִּשְׁמֹר".

המשך בעמוד הבא ←

• מאורחותיו - המשך מהעמוד הקודם •

דווקא בשל עומקם של משלי שלמה, ש"לא כל מוחא סביל דא" - לא כל אדם מסוגל לרדת לעומקם ולהבין, החליט הרב זצ"ל בשלב מסוים שעליו לחבר פירוש לספר משלי, כדי שכל אחד ואחד יוכל להבין ולהחכים. כאשר ציין שאכן רבותינו הראשונים כתבו פירושים לספר משלי, אך בהמשך הדורות כמעט שלא נמצאו מפרשים שביארו את משלי שלמה בלשונו.

אזי, לפני שנים רבות החל אפוא בכתיבת חיבורו, ועסק בכך למעלה משלושים שנה. דרך כתיבתו הייתה כך: לאחר שלמד בעיון רב כל פסוק בפני עצמו, איתר ודייק בדברי חז"ל בתלמוד ובמדרשים, וכן בדברי המפרשים שביארו את הפסוק. מלאכה זו הייתה כרוכה בעבודה מאומצת, שכן באותם ימים טרם הופיעו המאגרים התורניים ותוכנות החיפוש הממוחשבות. לאחר מכן ניסח את הפרוש בלשון בהירה ופשוטה, תוך היצמדות ללשון חז"ל והמפרשים, עם שילוב מילות הסבר וקישור. כך זכה כל פסוק לביאור מקיף ואקטואלי, המובן ומוסבר גם לבני דורנו.

עיקר כתיבתו נעשה בימי חול המועד פסח וסוכות. באותם ימים נשגבים, בפסח - ימי החירות, ובסוכות - תחת צל כנפיו, היה הרב כאילו מצוי בעולם גבוה יותר, ובאווירה נעלית זו העלה על הכתב את פירושו: "להבין משל ומליצה, דברי חכמים ונחידותם". המבקרים שבאו אליו בחול המועד ראו ליצירתו את הקלסרים העמוסים בכתיבו, לצד הספרים, המדרשים והמפרשים שבהם עיין לצורך כתיבת הפרוש.

*

עוד בחייו זכה להוציא לאור שני כרכים עבי כרס מתוך כתביו. הכרך הראשון עוסק בספר משלי, מפרק א' ועד סוף פרק י'. הכרך השני ממשיך עד סוף פרק כ'. כעת מוכן לדפוס כרך נוסף, הממשיך עד סוף פרק ל'.

בשנים האחרונות התאמץ מאוד להשלים את חיבורו, מתוך רצון עז לזכות ולהשאיר אחריו ברכה לדורות הבאים. אף שסבל בידיו מכאבים עזים שהקשו עליו את מלאכת הכתיבה, לא הניח את עבודתו והמשיך במלאכת "הכותב", מתוך מטרה להשלים את החיבור ולזכות לברך על המוגמר. בבחינת "גבר חכם בעוז, ואיש דעת מאמץ פח" המשיך לעמול ולהשקיע את כוחותיו עד שהשלים את מלאכתו.

לספר קרא בשם "נזר אהרן", על שמו ולזכרו של אביו, הרה"ח ר' אהרן צבי אהרונוביץ ז"ל. בכך קיים בהידור רב את מצוות כיבוד אב, מכבדו בחייו ובמותו. "איש אהב חקמה - ישמח אביו". היה בכך מעין השלמה לשנים שבהן נבצר ממנו לקיים את מצוות כיבוד אב, שכן התייתם מאביו ז"ל כבר בילדותו.

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת

אמו של מורינו הרב זצ"ל, האשה הישרה והנצונה,

מרת הינדא גולדא אהרונוביץ ע"ה

בת הגאון החריף רבי עזריאל פרידמאן הי"ד

בעל מחבר ספר "נפש עזריאל" דומ"ץ ואח"כ אב"ד מיהלוביץ

נפטרה בשם טוב בכ"א באלול תש"ס. תנצב"ה

גולדה בשנת תרפ"ו גודלה בבית של תורה. היא סיפרה לנכדיה כי זוכרת כיצד אביה היה יושב כל היום וכותב חידושי תורה. רק על מסכת מכות הוא כתב כשלוש אלפי דפים, בנוסף לחידושיו על התורה, ופסקי שו"ת בכל חלקי התורה.

בשואה גורשה עם משפחתה לאושוויץ, ושם ניצלה יחד עם אחותה ע"ה, לאחר שבמסירות נפש מנעה ממנה ללכת לצד הוריה בסלקציה. לאחר השואה היא ואחותה חזרו למיהלוביץ שם מצאו את הכתבים של אביהם. היא עלתה לארץ ישראל, והקימה את ביתה וכן עודדה את חברותיה הניצולות להקים מחדש את בתיהן, מתוך אמונה אימתה. לאחר שבעלה, הרה"ח ר' אהרן צבי אהרונוביץ ז"ל, חלה ואח"כ נפטר בח"י טבת תשל"ב גידלה במסירות את בנה הרב זצ"ל. הייתה דמות של מסירות נפש, גידול וחניך הצאצאים לתורה וליראה.

אולם המסר אינו רק מסר של חולשה ומגבלה. להפך: מתוך ההכרה במגבלותיו, משה רבנו מחזק את ישראל. הוא אומר להם, למעשה, שאין להם להישען רק עליו. אמנם "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", אך הקב"ה נמצא עמכם - "כי ה' אלקיך הוא ההלך עמך, לא ירפך ולא יעזבך".

כך מבאר הרמב"ן מה שאמר משה לבני ישראל: "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", כדי לנחם את ישראל. משה רבנו אומר להם שאין להם לפחד ואין להם לירא "כי השם יעבור עמכם, לא יסלק שכנתו מכם בעבורי". יהושע הוא שיעבור לפניכם במקומי. משה, שהיה עדיין בתקפו ובבריאותו, אומר זאת כדי לנחמם.

תמיד יש מה לעשות

זהו אפוא הלחץ הגדול שהלך משה ללמדנו: האדם אינו נמדד רק בשעה שהוא מסוגל לעשות, כאשר כל כוחותיו עומדים לו; אלא גם כאשר כוחותיו מצטמצמים.

כאשר אדם מגיע למצב שבו אינו יכול לעשות את מה שהיה רגיל לעשות, אין משמעות הדבר שאין לו עוד מה לעשות. עליו לחפש את הפעולה שכן נמצאת ביכולתו - מצווה, חסד, לימוד במידה האפשרית, קימה לכבוד הזולת, או כל מעשה טוב אחר שהוא מסוגל לקיים - ובאותו דבר להשקיע את מלוא כוחותיו.

זה מה שלימד משה רבנו ביום האחרון לחייו: גם כאשר נסתמים מעיינות החכמה, גם כאשר הכוחות נחלשים, וגם כאשר האדם חש שאין בידו לעשות מאומה - עדיין עליו לחפש מה כן ניתן לעשות. ומשמא, לעשות זאת בכל המרץ.

משה רבנו, איש האלוקים, אדון הנביאים, מגלה לנו שגם האדם הגדול ביותר מוגבל בסופו של דבר. יש מצבים שבהם אין ביד האדם לשנות את המציאות, ואף כאשר הוא מבקש ומתפלל, ההכרעה אינה בידו. וזה מה שדרש במדרש שם (פסיקא ג) את הפסוק בקהלת (ח, ח): "אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח ואין שליטון ביום המות", בזה הלשון: "הרי משה, אחר כל אותו השבח שראה, כיון שהגיע יום מיתתו לא היה יכול לעכב. מיד אמר לו: הן קרבו ימיו קרבו ימיו".

דווקא ביום שבו מוחשית מגבלת האדם, הלך משה ללמד את ישראל את המציאות של "אין שליטון ביום המוות" ואת דברי המשנה באבות (ד, כב): "שעל כרחף אמה נוצר, ועל כרחף אמה נולד, ועל כרחף אמה חי, ועל כרחף אמה מת, ועל כרחף אמה עתיד לתן דין וחסבון לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא".

גם ברגעי חולשה - ה' עמכם

זה מה שלימד משה רבנו באומרו: "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום - היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי, ביום זה אמות" (רש"י). חז"ל (בראשית רבה, נח) דורשים את הפסוק (תהלים לו, יח): "יוֹדֵעַ ה' יְמֵי תְמִימִים" על הצדיקים: "כשם שהן תמימים, כך שנותם תמימים". רבי יוחנן מדמה זאת לעגלה תמימה שאין בה מום. השלמות היא כאשר ימיו ושנותיו של האדם מגיעים לכלל שלמות.

משה רבנו, שהגיע לגיל מאה ועשרים, מלמד שגם כאשר חיינו מגיעים לשלמותם, אין האדם אדון על גורלו. הכול נתון ביד הבורא. עם כל גדולתו, חכמתו וכוחותיו, הוא אינו יכול לעשות דבר שהקב"ה מנע ממנו לעשות.

במלאות שנה

לפטירתו של מורנו ורבנו עטרת ראשו

הרה"ג רבי עזריאל אהרונוביץ זצ"ל

ביום רביעי ה' תשרי (16 ספטמבר)

נעלה בשעה 18:00 לפקוד את קברו בבית העלמין סגולה, פתח תקוה (חלקה יב/ספ)

ולאחר מכן נתאסף כולנו

בשעה 19:30 - תפילת ערבית

19:50 - עצרת התעוררות ואזכרה

בראשות הרבנים הגאונים ובהשתתפות מוקירי זכרו, תלמידיו ושומעי לקחו, צאצאיו ובני משפחתו

בבית הכנסת הגדול 'מאור תקוה' גני תקוה

באתרא קדישא הדין בה כיהן ברבנות במשך כארבעים שנה, הירבה תורה ותפילה, קירב את הלבבות לאבינו שבשמים, נתחזק ללכת בדרכיו, ולהמשיך את מורשתו להגדיל תורה ולהאדיר שם שמים

יהי רצון שיזכותו הגדולה של הרב זצ"ל תעמוד לכל המתכנסים, לכל תלמידיו, לכל צאצאיו ולכל בני משפחתו. שיהיה למליץ יושר בשמי מרומים להשפיע שפע ברכה והצלחה, ושיתמלאו כל משאלות לבנו לטובה.

בצד המאור

• הרחבה לפתיה של מדור מאורחותיו •

בסוף פרשת וילך התורה מספרת כי משה ביום מותו הולך עם יהושע אל אוהל מועד, ושם הקב"ה מצווהו במצווה האחרונה שבתורה, מצווה תרי"ג: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת".

"ועתה" - עכשיו, לקראת הסתלקותו של משה רבנו, הגיע זמן הציווי. זהו הזמן שבו יש לכתוב את שירת התורה, כדי שבני ישראל לא יסירו מן התורה ומן המצוות. המפרשים מסבירים כי הציווי נאמר בלשון רבים: "כתבו לכם", הוא אומר, כך תתבצע העברת מורשת התורה לדורות הבאים.

"את השירה הזאת" - זהו הציווי לכתוב את התורה שבכתב. אף שבפשטות הכוונה היא לשירת האזינו, מכל מקום מכאן המקור לכתיבת כל ספר התורה, הכולל גם את השירה הזאת (רמב"ם, ספר אהבה, הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה,